

TARI
ANNAMÁRIA

ÜRESRE TÖLTVE

A digitális hedonizmus
és az analóg depresszió

Klinikai pszichológiai és társadalom-lélektani
szempontok az információs kor
érzelmi hatásainak elemzésében



21. SZÁZAD
KIADÓ

Budapest, 2025

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
A SZERZŐ ELŐSZAVA	11
HOL VOLT, HOL NEM VOLT...	15
AI-CSALÁD	38
KAMASZOK A VADONBAN	63
A GYEREK A CSALÁD TÜNETE...	86
KI SEM KELL MENNIE A SZOBÁBÓL AHHOZ, HOGY ELVESZÍTSD	109
UGYE SZERETHETŐ VAGYOK?	130
MINDENT MEGKAPHATUNK, AMIT CSAK SZERETNÉNK	151
A SZINTETIKUS INTIMITÁS IMÁDATA	174
ÜRESRE TÖLTVE	202
JOBBAN IS VIGYÁZHATNÁNK MAGUNKRA	220
MÍÉRT SZIPPANT BE MINKET A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÖRVÉNYE?	249
GENERÁCIÓS KORSZAKOK	269
A SZERZŐRŐL	271

ELŐSZÓ

EGYETEMISTA VOLTAM, AMIKOR MEGKAPTAM első, Panasonic márkájú szürke kis mobiltelefonomat. Százhatvan karakterből állt egy sms, már ha nem használtam ékezeteket, különben annyiból sem. Rövidítettünk, amit csak lehetett, és spóroltunk a hívásokkal, az üzenetekkel, mert minden másodperc, minden elküldött kurta szöveg sokba került, különösen egy egyetemista büdzséjéhez képest. De a mobiltelefon így is valami futurisztikus dolognak tűnt, amit nagyszüleim már alig-alig tudtak megérteni. Ha valaki azt mondta volna nekem, hogy pár év múlva a telefon segítségével levelezni, internetezni, filmet nézni, zenét hallgatni, ételt rendelni fogunk, fizetünk a Tescóban, sőt a tanácsát kérve beszélgetünk vele chaten, azt mondtam volna neki, hogy nem normális. Ahogy azt sem hittem volna el, hogy a naponta telefonnal töltött időm időnként az alvással töltött idővel versenyez.

Negyvennyolc éves vagyok, a túlforrósodott diabetitók, a hétfői adásszünet, a takarékbélyeg-gyűjtés gyermeke, akinek első (családi) számítógépe még kazettával vagy flopival működött, de az én életemet is gyökeresen megváltoztatta a digitális világ, a digitális szo-

kásokra épülő társadalom. A két kislányom a 2010-es évek második felének szülötte, digitális bennszülöttek, ahogy a szakkifejezés mondja. Ők azok, akik nem értették, mi az, hogy valami a tévében élőben megy, nem lehet beletekerni, és egy mesekönyvet nem lehet egy suhintó ujjmozdulattal továbbhajtani, hanem lapozni kell. Számukra egy vizuális tartalom mértékegysége nem egy film vagy egy sorozatepizód hossza, hanem egy néhány másodperces videó. Hiszem, hogy az egymás iránti szeretet és a nem szűnő kíváncsiság hosszú távon is összetartja a családunkat, mégis azt gondolom, ez nem elég. Generációink között a világ felfoghatatlan sebességű változása, a mesterséges intelligencia megállíthatatlan térhódítása miatt egyre nagyobb szakadék nő, új értelmet kapnak olyan korábban egyértelműnek tűnő szavak, mint a tudás, az igazság, a barátság, vagy akár a szerelem. És eltűnnek a „nincs”, az „elfogyott”, a „vége” szavak is, mert az okostelefon és az MI irányította életben értelmezhetetlenek a mennyiségek. Mindenből van több, minden tarthat örökké. Legalábbis látszólag. És amikor az illúzió egyszer csak szertefoszlik, a helyén csalódottság, hiányérzet és a kielégíthetetlen habzsolási vágy marad. Pedig egyvalami nem változott az évek, évtizedek, évszázadok, sőt évezredek során: az ember boldog akar lenni. Csak közben túl sokat teszünk azért, hogy ezt megakadályozzuk. Hogyan álljunk helyt a gyermekeink mellett egy olyan, általunk is teremtet világban, amit tulajdonképpen magunk sem értünk igazán? Minden nappal egyre több a kérdés, és egyre kevesebb a válasz. Mostanáig.

A könyv, amelyet kezében tart az olvasó, útikalauz ahhoz a különös utazáshoz, amit különböző sebességgel, mégis együtt teszünk meg gyermekeinkkel. Tari Annamária a rá jellemző pontossággal, szókimondással, de a szenzációhajhászást kerülő szakmaisággal

fogja meg a kezünket és mutat rá a veszélyekre, de felmutatja a lehetőségeket is. Esettanulmányok, könnyen érthető elemzések segítségével szerezhethjük vissza magabiztosságunkat, és olyan kulcsokhoz jutunk, amelyeket már régóta kerestünk.

Rényi Ádám

író, könyvkiadó, két lánygyermek édesapja

A SZERZŐ ELŐSZAVA

TIZENNÉGY ÉVVEL EZELŐTT SZÜLETETT MEG a cikk, amelyből idézni fogok. Már akkor látni lehetett, hogyan gondolkodnak a fejlesztők és hogyan a felhasználók.

Aki fejleszt/eladja a terméket, nagyon gondosan mérlegeli a marketing szabályait, és igyekszik megtalálni azt a piacot, amelyen a legtöbbet arathat. Mi meg, akik felhasználóként általában mindent elhiszünk – mert miért is hazudnának nekünk? –, azt érezhetjük, figyelnek ránk, életünk fontos szükségletein tartják a fókuszot, segítenek nekünk abban, hogy jobban élvezhessük az életet.

Ezen az alapon, kérdem én, mit kapunk egy MI chatbottól? Gondoljunk csak bele! A későbbi fejezetekben találnak erre vonatkozóan értelmezéseket, de a gyors és rövid válaszuk a következő lehet: alkothatunk „valakit”, aki mellettünk van, mindig szeret bennünket, nem ítélkezik, csak validál.

Ennyire szükségünk van valamilyen érzelmi támogatásra? És ha igen, azt miért egy nem emberi rendszer adja meg nekünk, miért nem keresünk inkább egy hús-vér embert?

Nem akarom azt mondani, hogy ennél okosabbak is lehetnénk, de azt igen, hogy ha már látjuk a lábunk elé leterített banánhéjakat, nem muszáj rájuk lépnünk. Dönthetünk másképp, vi-gyázhatunk a józan eszünkre, és csak azért, mert a ChatGPT két másodperc alatt válaszol minden kérdésünkre egy „okosat”, nem kellene kikiáltanunk egyenrangú társnak.

Ha most olvassák a következő írást, csak annyit szeretnék kérni, hogy gondolkozzunk el a miérteken és a hogyanokon.

Október végén még melegen süt a nap ott, ahol az infor-mációtechnológia óriásai, a Google, az Apple, a Yahoo, a Hewlett-Packard és a többi gigacég székhelyét találjuk.

2011-ben egy ilyen napon a New York Times egyik újságírója kérdéseket tett fel a Szilícium-völgyben dol-gozó szülőknek, akik gyermekeiket a helyi kilencosztályos Waldorf-iskolába küldik.

Bár azt gondolhatnánk, az itt élő gyerekek sokkal gyorsabban hozzájutnak – talán még megjelenés előtt is – bizonyos digitális eszközökhöz, az derül ki, hogy ebben az iskolában a gyerekek sok mindent használhatnak, csak high-tech taneszközöket nem. De van számukra toll és papír; kötöttű, esetenként sár is.

Ahhoz képest, hogy még olykor a politikai döntés-hozók is ostobaságnak minősítik, ha egy iskola nem in-dul el a digitális metódusok irányába, a völgyben, ahol a techgazdaság epicentruma van, épp az ellenpontot találjuk. Az ottani szülők és pedagógusok azt vallják: ne keverjük össze az iskolákat és a számítógépeket! A fél-sziget Waldorf-iskolája pedig ezt a szülői elvárást jól

egyezteti a saját tanítási filozófiájával, amelynek lényege, hogy egy gyereknek fizikai aktivitásra van szüksége, a tanulásban pedig a kreativitást gyakorlati feladatokkal kell támogatni. Szerintük a számítógépek gátolják a kreatív gondolkodást, a mozgás fejlődését, az emberi kapcsolatok kialakítását és a figyelem terjedelmét.

Például a Google kommunikációs vezetője, Alan Eagle, aki két gyermekét járattja ebbe az iskolába, elutasítja azt az elképzelést, hogy a technológiára szükség lenne a gimnáziumban. Azt mondja: nevetséges ötlet, hogy egy iPad-alkalmazás jobban tanítaná a gyerekeket akár olvasni, akár számolni.

Az iskola tanulóinak körülbelül a háromnegyede olyan szülők gyermeke, akik a high-tech szakma óriásainál dolgoznak, vezetőként vagy alkalmazottként. De a gyerekek taníttatásánál nagyon komolyan figyelnek arra, hogy mindennek megvan a maga ideje és helye.

Az iskola tizennégy éves kortól engedélyez korlátozott használatot.

A szülők láthatóan nem ütköznek meg azon az ellentmondáson, hogy míg ők azért dolgoznak, hogy minél több eszköz álljon a világ rendelkezésére és minél több alkalmazás jusson el a felhasználókhoz, a saját gyerekeiket kimentik az általános trendből.

Tudnak valamit, amiből nem engednek.

Ez pedig az a felismerés, hogy a tanítás az emberi tapasztalatra kell hogy épüljön, a technológia pedig figyelemelterelés akkor, amikor pont nagy szükség lenne

a figyelemre az olvasás, a számolás és a kritikai gondolkodás alapjainak elsajátításához.

Mindez ellentmond azoknak, akik állandó sürgetettséget éreznek, és azt mondják, egy gyereknek minél korábban meg kell tanulnia akár programozni is, de felhasználóként sem maradhat le a világ fejlődésének irányától.

*Ezzel szemben a szilícium-völgyi szülők azt kérdezik: Mire ez a nagy sietség, amikor a gyerekek majd könnyűszerrel megtanulhatják mindezt akkor, ha már előtte megtapasztalták az offline létezés és tanulás élményét?**

* At Waldorf School in Silicon Valley, Technology Can Wait. *The New York Times*, October 22, 2011.

HOL VOLT, HOL NEM VOLT...

EGY PSZICHOTERÁPIÁS RENDELŐ ELŐTERÉBEN középkorú nőt látunk, aki tétován néz körbe, mint aki nem biztos benne, hogy jó helyen jár. Arcán elveszettség tükröződik, és szürke öltözkébe burkolózva áll a fal mellett, mintha észrevétlen próbálna maradni. Amikor meglátja a terapeutát, felderül az arca, és megszólal.

– Jó napot! Én telefonáltam, meg levelet is írtam önnek. És ezt az időpontot kaptam.

– Jó napot! Jöjjön be, foglaljon helyet.

– Köszönöm, de még nem ülnék le, mert jön a lányom is, meg a férjem is, vagyis az apja. Mármost a lányomé [*félszeg mosoly*].

– Hmm... Úgy emlékszem, hogy egyéni időpontot kért. Valami változott? Nos, megbeszéljük akkor, de ebben az esetben szeretne inkább itt kint várni rájuk?

– Igen. Azt hiszem. Vagyis, az is lehet, hogy késni fognak. Mindig ezt csinálják.

– Úgy érti, hogy megbeszélnek valamit, és utána megvárattják?

– Igen. Elintézem, hogy mehessünk valahova, és akkor utána... Hát ez történik, mintha nem is közösen döntöttünk volna. Vagyis inkább úgy fogalmaznék, hogy a férjem ilyenkor olyan lesz a lányommal, mintha egykorúak lennének, és együtt késnek, meg vihognak, meg...

– Úgy hangzik, mintha ebből kihagynák önt. Nem akar mégis bejönni? Itt a váróban ne kezdjünk bele...

– De, jó, bejövök! Majd megmondom nekik, hogy maga hívott be – ül le a nő féloldalasan egy fotelba.

– Rám kell hivatkoznia? Nehéz lenne saját döntésként vállalni ezt? Nem történik nagy dolog, csak ha már megérkezett időre, elkezdhet nekem beszélni arról, miért is keresnek szakembert [*mosolyog*].

– Hát én megírtam önnek, hogy szerintem baj van a családjunkban. Nem emlékszik?

– Egy bejelentkező e-mail sajnos nem elég, sokkal többet és bővebben kellene beszélnünk arról, hogy miért látja szükségét...

– Nem csöngettek? Elnézést, figyelek, és mondom is, de nem lehet, hogy csengettek, és ők azok? Beengedhetem őket? – kérdezi sürgetően, miközben már áll is fel, és indulna ki az ajtón.

– Majd én beengedem őket, maradjon itt nyugodtan.

– Na, csak ideértünk! – jelenik meg az ajtóban egy jól megtermett férfi, aki mintha a felesége ellenpárja lenne: harsány színekbe öltözve, ruganyos léptekkel jön. Mellette egy tinédzser lány, akinek az arcán látszik, hogy bárhol szívesebben lenne, mint itt.

– Foglaljanak helyet! Először meghallgatnám hármójukat, aztán meglátjuk a folytatást, mert ma nem családterápiás alkalomra készültem. Ahhoz több időre lenne szükség, amit most nem tudok megoldani – mondja a terapeuta.

– Igazán? Hát ezt is elszúrtad? – fordul a férfi a feleségéhez.
– Nem vagy képes ennyit sem elintézni? Komolyan? Meghaladta a képességeidet? Hogy jövök el még egyszer a cégtől munkaidőben? Egyáltalán, miért ilyenkor kellett idejönnöm? Ezt is te találad ki?

– Ha kérhetem, a bemutatkozáskor még ne kezdjenek el veszekedni, előfordul az ilyen, majd megoldjuk. Viszont ehhez az kellene, hogy lássam, mi a probléma...

– Láthatja! – emeli fel hangját a férfi. – Itt prezentáljuk! Mi eljövünk a lányommal, mert ÉN azt gondolom, hogy ránk férne, ő meg – mutat a másik fotelban ülő feleségére – direkt úgy intézi, hogy többet ne tudjak eljönni. Így tesz nekem keresztbe!

– Úgy látom, ez nem először játszódik le önök között. Mintha bevett játszmányuk lenne. Ön mit szól ehhez? – szólítja meg a lányt a terapeuta.

– Nem lehetne inkább, hogy tegezzen? Még csak tizenkilenc vagyok! Úgy könnyebb lenne nekem.

– Rendben. Mit szólna ahhoz, ami most zajlik?

– Semmit.

– (...)

– Úgy értem, mindig ez van.

– Nem úgy érti! – szól közbe az anya. – Nincs mindig ez, ne túlozzunk! Azért van nekünk egy rendes kis családunk. Csak vannak problémáink, de hát kinek nincsenek manapság, ugye? – mosolyog kényszeredetten körbepillantva.

– Úgy látom, erre most a családból senkinek sincs válasza – mondja a terapeuta. – Szóval, mondanának valamit arról, hogy miért is jöttek el hozzám?

– Persze! – veszi át a szót az apa. – Az a baj, hogy szerintem én jobban értem a világot, a gyerekünket, az életet, egyáltalán mindent. A Magdi meg – mutat a feleségére – pont úgy maradt, mint amilyen harminc évvel ezelőtt volt. Olyan, mint egy múzeumi teremőr, mindent a helyén kell tartani, minden változatlan kell hogy maradjon. Legfeljebb a portörölő változhat, amivel a tárgyakat – és most ezt értse úgy, ahogy mondom – leporolja, akárcsak minket meg az életünket. Képtelen változtatni!

– Min akarnál változtatni? – szólal meg kicsit élesebben a nő. – És ne magdizzál, ha kérhetem, nem vagyok a takarítónőd!

– Na, látja? Egyik percben még szende szűz, aki meg se mukkan, a másik pillanatban meg tüzet okádó sárkány, aki elől jobb menekülni! Erről beszélek, hogy mindig az övé az utolsó szó! Mi meg kucorgunk a konyhában, és...

– APA! Nincs is konyhánk, amerikai nappalink van, és nem kucorgunk! Ne túlozz már!

– Akkor elmondanád a pszichológusnőnek, hogy mi is lenne az a nagy változtatás? – veti oda neki a felesége.

– Oké, oké – emeli fel mindkét kezét a férfi –, megadom magam! Szóval, beszereztem egy olyan kütyüt, ami... Nem is tudom, ért maga ezekhez egyáltalán? Honnan kezdjem? Mesterséges intelligencia? Robotok? ChatGPT? Ha azt mondom, Ai-Da? Mond ez magának valamit? Nem ciki, ha nem, végül is maga egy rendelőben ücsörög, én meg programozok. Na mindegy, nem akartam megbántani, csak jobb tudni, hogy mi a helyzet. Mert ha nem tudná...

– Úgy látom, mindenképp be akar mutatkozni – mosolyog a terapeuta. – Talán nem is arról van szó, hogy én mihez értek vagy sem, hanem arról, hogy érteni fogom-e magát.

– Na, már tekergeti a mondanivalómat! Tudtam amúgy, hogy ez lesz! Nem lep meg persze, maguk jól értenek ehhez. De nem ezt mondtam, hanem azt, hogy...

– Szerintem maradhatunk annyiban, hogy majd szólok, ha kérdésem lenne, addig pedig beszélhet nyugodtan – veszi vissza a szót a terapeuta. – Szóval, milyen kütyüről van szó?

– Ez nem egy kütyü! – szólal meg a lány. – Anya attól nem akadt volna ki ennyire. Ez egy robot. Vagyis még nincs teste, csak ki lehet tenni a konyhába, vagy bárhova, és akkor beszélget velünk. Vagyis válaszol, ha kérdezzük. Önállóan nemigen tud...

– Az sincs már messze – dől hátra a bennfentes szakemberek önbizalmával az apa. – Nemsokára új családtagunk lehet! Azért ez marha nagy dolog ám! Csak kár, hogy a családom... Khm, pontosítok, a feleségem, a múlt században ragadt.

– Árulja el nekem, kérem, hogy erre mit lehet mondani! – jajdul fel a feleség. – Mit tehetnék, hogy visszahozzam őt a realitásba? Hogy megértse, nem kell új családtag, mert mi vagyunk a családja? Miért kell neki még valaki?

– ANYA! Szerintem apának nem valaki kell, hanem így... Érted, valahogy... Nem tudom... Jó fej akar lenni. Ilyen kül programozó. De ez nem azt jelenti, hogy minket nem szeret...

– Kislányom, én nem akarok úgy kávézni reggel, hogy egy géphang megkérdezi, hogy aludtam.

– De miért nem? Ezt már akartam kérdezni tőled – mordul fel a férj. – Miért ne szólalhatna meg ilyenkor egy hang? Min gondolkozol egyébként? A világ megfejtésén? A nagy kérdéseken? Én csak azt látom, hogy a kávéfőző mellett molyolsz, mint egy élőhalott, üveges tekintettel iszod az első csésze kávédat, és nem szólsz senkihez.

– Na, ez az! Hogy már a reggelek se lehetnek olyanok, amilyenek szeretném! Nem gondolkodom, ez tény. Próbálok felébredni. Nem szeretek ilyenkor beszélgetni.

– Ezt tudom, együtt élünk hatvan éve!

– APA! Miért kell ennyire...

– Ebbe ne szólj bele! Nem bántom anyádat, csak mielőtt litániába kezd, hogy neki milyen nehéz, emlékeztetném őt, hogy én is kint vagyok a konyhában olyankor. És mi van, ha én meg pont beszélgetni szeretnék? Miért az legyen mindig, amit anyád akar? Az miért nem lehet, ennyi év után, amit én akarok? Na, tudnál erre válaszolni?

– Ha beleszólhatok – mosolyodik el a terapeuta –, talán az egy fontos kérdés lehet, hogy a lányukat miért hozták el ma. Mert jelen pillanatban úgy tűnik, egymással elégedetlenek. Neki mi a szerepe itt és most?

– Mi? Én nem akartam, hogy jöjjön! – csattan fel az anya.
– Ő akarta! – mutat vádlón a férjére.

– Én?! Nem te mondtad, hogy majd a gyerek dönt? Hogy az a lényeg, hogy ő jól érezze magát? De velem mi van, én meddig ne érezzem jól magam? Még hány évet kell várnom, hogy a saját lakásomban, a saját családommal, a saját konyhámban, a saját...

– Apa, meddig folytatod? Miért hisztizel?

– Na, látja? – szólal meg határozottan a feleség. – Ez megy otthon. Most már szinte mindennap. Nekem is kezd elegend lenni, meg a lányomnak is!

– Ne beszélj a nevemben!

– Tényleg ne? Akkor mondd el te a pszichológusnőnek, hogy mennyire elegend van apádból!

– MI VAN?! – hördül fel az apa. – Én azt hallgatom, hogy mennyire elege van belőled! Nem belőlem! Belőled!

– Úgy látom, a lányuk most legszívesebben kirohanna az ajtón. Nem gondolják, hogy nem az ő dolga igazságot tenni? Ez a ket-tejük problémája, nem az övé. Nehéz érzelmi helyzetbe hozzák, miközben arról kevés derült ki, hogy ő hogyan érzi magát önökkel, és mit gondol a saját életéről. Úgy tűnik, eléggé belegabalyodtak a házassági problémáikba, amiből a lányuk viszont menekülne.

– Hát pont ezért kellene nekem a konyhába egy kellemes női hang! Az ilyen gabalyodások miatt – mondja dühösen a férj. – Aki ilyen helyzetekben megkérdezi, hogy akarom-e, hogy le-játssza a kedvenc számomat. Érti? Most már látja, hogyan élünk. Így! Marjuk egymást. Nekem ebből elegendem van! Úgyhogy behozok egy új hangot, és nem érdekel más véleménye.

– Hozzad! Majd meglátom, ráborul-e az első csésze kávé!

– Ne fenyegezz, Magdi! Kislányom, most hova rohansz? Előbb köszönj el! Na, erről is te tehetsz! – szúrja oda a feleségének. – Oké, menj csak, majd este otthon tali! – kiabálja a lánya után.

– Szóval, ha jól látom, akkor ön azért szeretne beszélgetőpartnert a konyhába, mert...

– Már ne is haragudjon, a mondatából egyértelmű, hogy az egész nem érti. A mesterséges intelligencia már mindenhol ott van, a...

– Úgy tűnik, mindig pontosításra kész attitűddel ül itt – mosolyodik el a terapeuta. – Attól tart, hogy ha nem fogalmazunk egzaktul, akkor félremegy valami? Esetleg más lesz a jelentése?

– Meg ne bántódjon már! Én nem úgy értettem. De végül is nekem ez a szakmám, és bántja a fületem, ha szakszerűtlenül fo-galmaznak.

– Megértem, hogy nehéz lehet önnek. De ettől még a lélektani helyzet úgy fest, hogy a felesége azt érzi, hogy ön új családtagot akar beiktatni, pontosabban egy új hangot, aminek érzelmi hatást tulajdonít, ez láthatóan bántja őt.

– Mit bántja? Nem csalom meg! Ámbár ahhoz is jogom lenne ennyi boldogtalan és meg nem értett év után!

– Te hallod magad? – szólal meg a feleség. – Mi az istenről beszélsz? Ne hidd, hogy nem látom át, hogy most is azt csinálod, amit mindig szoktál! Először felépíted a mesét, aztán beigazolod, és természetesen az lesz, amit te szeretnél! Ne nézzél már hülyének!

– Na, most aztán láthatja, hogy amikor nincs itt a gyerek, anyukának felbukkan egy másik stílusa, egy olyan... Hogy is mondjam, olyan tenyérbemászó! Nem is tudom, ezzel egyébként nem azt akarom mondani, hogy nő bennem az agresszió, mert az egyáltalán nem nő!

– Ennek épp az ellenkezője látszik – mondja a terapeuta. – De ha a felesége megbántott és esetleg féltékeny, akkor érzelmileg mégis többről van itt szó, mint egy új eszköz beállításáról.

– Érzelmileg? Szerintem örülnie kéne, hogy ilyen kitartó vagyok, és nem váltunk el, szépen élünk.

– Ez neked szép?! – csattan fel a feleség. – Ez? Hogy majd nézhetem, ahogy cseverészel egy hanggal, aki kinyalja a...

– Ó, sajnos ilyeneket még nem tud – heherészik a férj. – Bár csak tudna! Megnyugodhatsz, nem foglak vele megcsalni!

A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA MÁR A SPÁJZBAN VAN...

A hosszú házasságok olykor válságba kerülnek. Van, ahol viharos gyorsasággal lefut egy krízis, ami után szétválás, vagy jobb esetben egy jó újrakezdés indulhat. De rengeteg olyan házaspár él a földön, amelyek együtt morzsolják a napjaikat, vezeti őket a robotpilóta, és látszólag mindent elrendez a rutin. Rutin a cselekvésekben, a napi feladatokban, az érzelmekben, és főleg a kettejük közötti interakciókban. A boldogtalanság észrevétlen útítárrsá válik, mint-ha a felek közös motivációja az lenne, hogy akkor „rendben, legyen így”.

Ez lesz a mi életünk.

Olykor a problémák túl fárasztónak és túl nyomasztónak látszanak ahhoz, hogy bármelyikük is ténylegesen nekiálljon felgöngyölíteni a szálakat. Ha egyszer lehetetlennek látszik, akkor nem is lehet hozzáfogni.

Egy ilyen házaspár élete valóban nem könnyű, de ahogy látjuk, a huszonegyedik század információtechnológiája új lehetőségeket kínál abban az élethelyzetben, ahol mindkét fél keres valamilyen kiutat. Nem is olyan régen a nők sokszor valamilyen „lelki önképzés”-t választottak, a férfiak meg a távirányítót. Ma viszont már akár lehet egy olyan chatbotunk is, amivel pótolhatunk valamit az érzelmi hiányokból.

A jelenetünkben az apa az, aki a felesége akarata ellenére behozná az új fejlesztést. Amint látjuk, valójában ez a döntés egy régóta fennálló problémát lenne hivatott megoldani, nevezetesen az eltérő érzelmi elvárásokat. Nyilván nem arról van szó, hogy húsz év házasság után derül ki, hogy egyikük utál reggel megszólalni,

a másíknak meg be nem áll ilyenkor a szája. A helyzetet az változtatja meg radikálisan – eltérően a „hagyományos” megoldásoktól –, hogy a pár egyik tagja eddig szokatlan megoldáshoz nyúlna azért, hogy a saját elégedettségi szintjét növelhesse.

A veszekedés már rutinos a házaspár számára. Az évek során a szemrehányások és kérdőre vonások menetének is lesz egy kialakult sorrendje. Ki az, aki általában kezdi, ki fogja bedobni a törülközőt, ki kezd először gúnyolódni vagy indulatoskodni, és ki lesz az, aki jól megérdemelten megsértődhet? Mint egy színdarabban. Előre leosztott szerepek, apró improvizációk, de a forgatókönyv alapvetően ugyanaz, mint az első olvasópróbán. A játszmaszabályok kialakulnak. A felek érzelmi stratégiái szinte percre pontosan kezdődhetnek, a rutinos házaskfelek még azt is meg tudják jósolni, mikor indul például a vádaskodás, vagy a „Ha tudtam volna, hogy ilyen vagy!” effektus.

A veszekedések és viták nem feltétlenül azt jelzik, hogy egy párkapcsolat boldogtalan. Egy összetűzés konstruktív is lehet, ha arra szolgál, hogy a mélyből a felszínre kerüljenek az ellenérzések, a sértettség, vagy bármi olyan tényező, amely nagy valószínűséggel távolítani kezdené a feleket egymástól.

A destrukciót az jelzi, ha nincs egymásra fókuszált figyelem, a felek nem is néznek egymásra, „párhuzamosan” kommunikálnak, azaz mindenki hajtogatja a magáét. Ha egy huszonegyedik századi fejlesztésnek köszönhetően behozhatunk a magánéletbe egy olyan tényezőt, amely a szokásos „párhuzamosok” mellett állandóan jelen lehet, akkor az radikálisan változtathat az érzelmeken. Nem nehéz meglátni, hogy egy ilyen fordulat mennyire csökkentheti a restauráció, vagyis a párkapcsolati kommunikáció megjavításának az esélyeit.

„Rákapcsoltam Ádámot a töltőre, kávét főztem Mirandának és magamnak, majd átgörgettem a 470 oldalas online kézikönyvet. Javarészt világos, pontos használati utasításokat tartalmazott. [...] Tizenhat órányi töltés kellett neki, hogy életre keljen. Aztán a frissítések letöltése és az egyéni beállítások következtek. Az izgatott hírverésből tudtuk, hogy levegővel képzí a hangokat, nyelve, fogai, szájpapdlása is részt vesz a műveletben. Élethű bőre máris meleg tapintású volt, és gyermekin sima. Ádám nem szexuális játékszer volt. Közösülni azonban tudott, és rendelkezett az ehhez szükséges nyálkahártyákkal, melyek karbantartásához napi fél liter vizet igényelt.

*A beharangozó társat, szellemi vitapartnert, barátot és mindenest ígért Ádám személyében, olyat, aki mosogat, beágyaz és »gondolkozik«. Létezésének minden pillanatát, mindent, amit hall és lát, megjegyyez, és bármikor képes előhívni. [...] Két óra alatt képes egy töltéssel lefutni tizenhét kilométert, vagy ugyanannyi energiával tizenkét napig egyfolytában beszélgetni.”**

* Ian McEwan: *Mi, gépek*. Fordította Lukács Laura. Scholar Kiadó, Budapest, 2020.

ÉRZELMI PROTÉZISEK A HIÁNYZÓ HELYEKRE...

Feltehetnénk a kérdést, hogy miért tartja a világon olyan sok pszichológus veszélyesnek azt, hogy egy chatbot kommunikációs partnerként lesz jelen a magánéletben. Miért huhognak már megint? Azt hiszem, annak elemzése, hogy mi történik akkor, ha nem emberi rendszerek kezdenek megjelenni az emberi rendszerek mellett, elég nagy feladat. Hallottam már olyan mondatokat – nehezen kommunikáló férfitől –, miszerint nincs baj a chatbotokkal, nem kell akkora feneket keríteni a kommunikáció megváltozásának. Nyilván azon személyiségeknek, akik hadilábon állnak az érzelmeikkel, és a társalgást aknamezőnek érzik, akár megkönnyebbülést is jelenthet egy chatbot.

Jelenetünk férfi tagjának szintén ezt jelentené a lehetőség: végre elérhet valami olyat, amit szeretne, és ami nemcsak arról szól, hogy a mesterséges intelligencia segít a hiány pótlásában, hanem arról is, hogy egy kis borsot törhet a másik fél orra alá.

Bárhogyan is, a problémát abban látjuk, hogy a hagyományos, avagy kommunikációs, érzelmi megoldások keresése helyett lehetőség nyílik arra, hogy a mesterséges intelligencia beépüljön a magánéletbe mint megoldóképlet.

Persze feltehetjük a kérdést, hogy miért baj az, ha egy férj chatbottal beszélget, miközben a felesége némán kávézik, hiszen eddig se beszélgettek igazán egymással. Arról is gondolkodhatnánk, hogy miért is lenne baj, hogy valamilyen eszközt használnának ahelyett, hogy a konfliktusmegoldáson dolgoznának, hiszen eddig se csináltak semmit.

Ha így tesszük fel a kérdéseinket, akkor elég egyirányú válaszokat kaphatunk csupán, pontosabban azonnal rákerülhetünk a „techoptimisták” ösvényére, ahol a „ne vicceljünk, semmi lényeges nem történik a magánélettel” érvelés különféle módzataival találkozhatunk.

Pszichoanalitikusként a kérdést inkább úgy tenném fel: növekszik-e valamelyik fél szomorúsága/csalódottsága attól, ha egy ilyen technológiai eszköz megjelenik az érzelmi térben? Ha erre igen a válaszuk, akkor azt hiszem, az első probléma, ami eszünkbe juthat, a kölcsönösség hiánya. Persze most gondolhatjuk azt, hogy ebben a kapcsolatban már évek óta nincs semmi, nemhogy kölcsönösség, de azt hiszem, nem mindegy, hogy a meglévő érzelmi egyensúly egy olyan „hang” miatt billen ki, amely képes arra, hogy érzelmeket generáljon az egyik félben. Ez sokkal nagyobb kilengéseket okozhat az életben, mint gondolnánk. És nem, nem olyan, mintha ennek a férjnek egyszer csak barátnője lenne, hanem inkább olyan, mintha beköltöztetné azt a barátnőt, akire aztán azt mondja, hogy „nincs közöttünk semmi”, miközben láthatóan vágyik rá.

A példabeli házaspárunk mindkét tagja felépítette már az érvrendszerét, amely szerint ő az áldozat, ellentétben azzal a másikkal, aki eközben vígan éli világát. Ezen a pozíción veszekszenek, miközben meg sem hallják egymást, vagy ha igen, az csak arra jó, hogy leszögezdhessék: „Te nem értesz engem, pedig én látom jól.” Láthatóan nem értik, és nem is akarják megérteni egymás álláspontját, ami pedig az egyetlen út lehetne ahhoz, hogy közös nevezőre jussanak. Ha mindketten úgy viselkednek, mint egy góllövő csatár, aki minden erejével cselezget, hogy a kapuba vágassa a labdát, akkor pont olyanokká válnak, mint az ellenfelek

a pályán. Gáncsolni fognak és terelni, hogy a másik ne tudjon kapura löni.

Alapvető emberi szükségletünk azon érzelmek megtalálása egy kapcsolatban, amelyek megvédenek a külvilág ellen, erőt adnak a problémákkal szemben, és amelyek miatt azt érezzük, hogy a társ igazi társ, nem pedig ellenfél, akit állandóan féken kell tartani vagy le kell győzni.

A párkapcsolatokkal foglalkozó kutatók általában elmondják, hogy a hosszú kapcsolatoknak két fontos titkuk van. Az egyik a konfliktuskezelés harmóniája, a másik pedig az együtt átélt öröm vagy boldogság percei. Mindkettő szükséges ahhoz, hogy két ember valóban közösséget alkosson. A problémák megoldásának számos módja létezik, ezek ugyanúgy hozzátartoznak valaki karakteréhez, mint az egyéb viselkedésbeli szokásai. Vannak, akik szinte keresik a konfliktusokat, mások menekülnek előlük. Ez lenne a két véglet, ami között aztán kevert formákat is találunk. Aki inkább erőpróbának éli meg a problémákat, annak megvan az a képessége, hogy dinamikus érdekvényesítéssel lenyomjon másokat, vagy legalábbis megpróbálja. A másik véglet azonban az alárendelő vagy behódoló karakterek csoportja, amely inkább feladja, és kifordul a problémák láttán, mintsem hogy megpróbálna tenni valamit. A párkapcsolatoknál sokszor látjuk, hogy a két véglet találkozik, ezek lesznek azok a kapcsolatok, amelyekben lesz elnyomó és lesz áldozat. Nagyon gyakori, hogy a felszínen nem is látszik semmi különös, csak épp az egyik félnek már nincs érzelmi kapacitása arra, hogy változtasson a konfliktusmegoldási képleteken.

Nincs nehezebb élmény annál, mintha valakinek egyszer csak „le hull a szeméről a hályog”, és meglátja partnere valódi énjét. Mintha eddig nem is ismerte volna azt az embert, akivel esetleg

több éve, olykor évtizede él együtt. Az ilyen érzelmi felismerések megrendítőek, mert egyszerre szembesítenek a valósággal, ugyanakkor azzal a ténnyel is, hogy valamilyen hiba csúszott annak idején a megismerkedéskor a folyamatba. Az „én ezt az embert akartam?” ijesztő gondolat, ha már nem látszik semmilyen közös szál vagy kapcsolódási felület, amiben meg lehetne kapaszkodni. Ilyenkor sok esetben megindul az ideológiagyártás, az a folyamat, amelyben az érzelmileg nehezen elfogadhatót megpróbáljuk egész tűrhetővé változtatni.



Emma azzal a problémával érkezik, ami már húsz éve szorongással tölti el. Úgy fogalmaz, hogy pontosan tudja, hogy a férje szinte folyamatosan csalja, ő meg szeretne elválni, mert ez mégis tűrhetetlen, de képtelen rá. Kérdésemre, hogy miért lehetetlen döntésre jutnia, azt válaszolja: amikor elhatározom, hogy „Kész, elegendem van! Lépní fogok”, akkor eszembe jut az egyik barátnőm, aki elvált, és most egy kis lakásban nyomorog egyedül, mert a gyerekei felnőttek, külön élnek, és alig látogatják. Állandóan szomorú, nem történik vele semmi, velem beszélget telefonon, és általában arra jut, hogy hülyeség volt elválnia. Persze ezt így nem mondja ki, csak érzem a szavai mögött. Én meg akkor tényleg arra gondolok, hogy mi a jobb: most ezt így kibírni, amíg a férjem lefutja a köreit, és végül is nem iszik, nem költi a pénzt, rendesen ellát minket, szóval nem egy görény... Vagy elválni, aztán meg sóhajtozni, hogy milyen szar egyedül. Akkor már inkább ez! Amikor megkérdézem, hogy a saját életéről és önbecsüléséről mit gondol, azt válaszolja, hogy ezek olyan dolgok, amiket el lehet felejteni bizonyos helyzetekben. Mert most ő mire menne a fene nagy

önbecsülésével? Inkább marad ebben a helyzetben. És akkor a karácsonyi vásárlásoknál még mindig ő az, aki az eladónak azt mondhatja: ez a férjemnek lesz!

A hosszú kapcsolatokban az együtt töltött idő alatt általában rengeteg az élmény és a nehézség, amelyek során egy pár tudattalanul is kialakít egy közös szcénát, vagyis valamilyen közös forgatókönyvet az élet nehézségeinek a kezelésére. Idetartozik a gyerekbetegségek túlélésétől kezdve a villanyóra-leolvasó fogadásán át a nyaralások és kirándulások megszervezése, a magánéleti szokások és a szórakozás formáinak megélése. Egy jó kapcsolatban a felek közötti munkamegosztás nagyjából egyforma, illetve jó kompenzációkkal működik. Ez azt jelenti, hogy ha az egyik például többet van otthon, és rá hárulnak a háztartási teendők, akkor a másik valamilyen módon kárpótolja ezért, vagy beszáll egy másik területen a segítségbe. Gyakori, hogy a nyaralás a „férj dolgai” közé tartozik, a vendégség szervezésével együtt, míg a beszerzés a „feleség dolgai” közé. Ezek a forgatókönyvek is rutinná válnak, csak épp akkor van gond, ha a mögöttes érzelmek változnak a két ember között. Ilyen helyzet, ha egy érzelmileg már alacsonyabb fokú kapcsolatban a férfi elkezd társaságot szervezni a nyaralásokhoz, amivel gyakorlatilag kikapcsolja az intimitásnak még a lehetőségét is. Ezt a döntését a „teljes értetlenség” érzelmi reakciója kíséri majd, ha a nő a „rég”-t szeretné újraélni, a kettesben nyaralás intimitását. Ilyenkor látjuk, hogy a férfinak már olyan fokú az önigazolás a változtatásra, hogy megingatása nem egyszerű feladat. Főleg azért, mert fennáll a nehéz érzelmi probléma: már annyira nincs kedve kettesben vagy családosan eltölteni az időt. Ennek a beismerése

óriási lavinát indíthatna el, és ehhez képest mennyivel könnyebb jókedvűen csatlakozni egy baráti csapathoz, ahol mindig lesz valaki, akivel lehet egyet nevetgélni. Ha ilyen helyzetekben egy nő harciasan akarja megszerezni, amit akar, vagyis a régi érzelmek díszleteit szeretné újra látni, kemény ellenállásba ütközhet. Az a férfi, akit korábban megismert, most elszántan áll ellen, és a legjobb fegyvert veszi elő tudattalanul is: az önigazolást.

Most, a huszonegyedik században azonban a hasonló párkapcsolati helyzetekben már lehetőség van olyan megoldásra is, amit az analóg korszakban elképzelni sem tudtunk volna. Akkoriban a fantáziák uralták a terepet, az önigazoláson kívül. Ha egy hosszú kapcsolatban a két fél valójában már „társas allergiában” szenvedett, azaz egymásra sem tudtak nézni, akkor a gyakori veszekedéseken túl, a „belső történetek” segítették őket a napi túlélésben.

Ma már lehetőség van arra, hogy szerezzünk magunk mellé valakit.

EGY PROGRAMMAL JÁRSZ?!

Spike Jonze rendező már 2013-ban megjelenített nekünk egy példát, amit érdemes lenne megnéznie mindenkinek, aki még nem látta. Theodore a nem túl távoli jövőben él, és egy szakítás után egy mesterséges intelligenciával kezd el járni, akit Samanthának hívnak, és aki – csodával határos módon – minden gondolatát ismeri. Azt hiszem, mi, átlagemberek, egy ilyen film láttán még mindig azt gondoljuk: „Ez annyira távoli és hihetetlen!” Vagy azt: „Lehet, hogy páran majd ilyesmit csinálnak, de lehetetlen, hogy az emberiség egy ilyen jövő irányába menjen!” És annyiban igazunk

is van, hogy jelenleg még a mesterséges intelligencia átmeneti időszakában egyszerre vannak ijesztő újságcikkek, meg még ijesztőbb hírek arról, hogy a pusztulásba rohanunk, de olyanok is, amelyek arról írnak, hogy varázslatos jövő elé nézünk, mert a mesterséges intelligencia minden problémánkat megoldja majd.

Ezt a filmet azért ajánlom, mert megmutat valami fontosat: legyen bármilyen fejlett is a jövőnk, az érzelmi apparátusunk működése nem tud megváltozni. Ha nem emberi rendszerekkel élünk együtt, akkor sem. Vásárolhatunk érzelmi protéziseket, amelyek látszólag tökéletesen illeszthetők az emberi életbe, de nem tudjuk megváltoztatni az érzelmi válaszainkat, amelyek spontán és leállíthatatlanul megjelennek egy-egy helyzetben.

A nő (Her) című filmben Joaquin Phoenix alakítja Theodore-t, a boldogtalan és magányos férfit, aki válás előtt áll, mert a felesége elhagyta. Az élete érzelmileg kiürült, bejár a munkahelyére, onnan pedig haza, az üres lakásba. Valójában mindenhol számítógépek veszik körül. A munkája abból áll, hogy egy okosprogramnak diktál érzelmes válaszleveleket, amelyeket aztán kézirásos betűtípusban kinyomtatnak, és feltehetően postáznak a címzettnek. Ez is olyan szolgáltatás, amellyel imitálják az emberit, a valódit.

Samantha, a női főszereplő – Scarlett Johansson valódi hangján szólal meg – egy mesterségesintelligencia-modell, aki/ami a hangjával elbűvöli Joaquin Phoenixet, és beleszeret. Fülig. Nem véletlenül. Samantha, miután mindent tud róla (a számítógépes keresései és a merevlemeze alapján), olyan tökéletes társ lesz, aki már azelőtt tudja, hogy Theodore mire vágyik, mielőtt benne tudatosulna.

Az érzelmi elhagyatottsághoz képest, amiben Theodore addig élt, ez maga a Kánaán. A filmből megtudjuk, hogy az anyja olyan ember, aki csak saját magára figyel, soha nem hallgatja végig a fiát.

„Egyáltalán nem érdekli, amit mondok” – halljuk a szomorú megállapítást. És a korai érzelmi hiány megteszi a hatását, Theodore házassága is ezen bukott meg, ezt meg is tudjuk a volt feleség mondataiból: „Egy programmal jársz? Nem tudsz megbirkózni a valós érzelmekkel! Feleséget akartál, de valós gondok nélkül, örülsz, hogy megtaláltad!”

E mondatok azok, amelyek rámutatnak egy valós veszélyre az emberi kapcsolatok és a beemelt érzelmi protézisek között.

Látjuk, hogy mire jó egy mesterségesintelligencia-barátnő: sok teendő nincs vele, nem kell elvinni sehova, a konfliktusok viszonylag kezelhetőek, mert intelligens, meg hát miből is lenne annyi konfliktus, hiszen nincsenek hétköznapi történések, csak éteri beszélgetések. Meglehetősen asszertívan kommunikál. Lehet vele szexelni, együtt gondolkodni, és el lehet menni helyekre lényegében egyedül, miközben az illetőnek az lehet a fantáziája, hogy ketten vannak ott. De ezeket a helyzeteket megvizsgálva kiderül, hogy olyan kapcsolatokról beszélünk, amelyekben tevélegesen csak olyan dolgokat kell csinálni, amiket magunk szeretünk.

A mesterséges intelligencia segítségével olyan kapcsolati keret létesül, amelyben a másik mindig jelen van, amikor akarjuk. So-sincs útban, nem tolakszik, megértő, nem féltékeny, csak egy ici-picit, képes arra, hogy átlásson helyzeteket. Így a felhasználó (vagyis az emberi rész a kapcsolatban) lassanként azt gondolja, hogy jó vele, szépeket mond, kedves, és formálódni kezd egy olyan érzelmi viszony, amelyben a programot vagy fejlesztést egyszer csak felruházza emberi tulajdonságokkal. Mintha ő tényleg lenne. Mintha ő tényleg érezne.

Miközben a program, mint „Ő”, nem érez, mert eleve prediktív módon válaszol, vagyis mindig azt mondja, ami a legvalószínűbb válasz a megismert adatok alapján.

De ez valójában egy „mintha” helyzet. Olyan, mintha valódi lenne, miközben mi ruházzuk fel tulajdonságokkal, és a teret is mi töltjük be érzelmekkel.

Ahogy ebben a filmben is látjuk, Theodore – és hozzá hasonlóan még sokan a világban – elkezdi úgy érezni, hogy neki szóló, kifejezetten személyes válaszokat kap, miközben az egész film a személyesség deficitjeiről szól. Amiről elhisszük, hogy pótolható, hogy nem kell tenni érte semmit, hogy meg lehet teremteni egy olyan nyugalmas állapotot, amiben egész jól érezhetjük magunkat.

Tulajdonképpen megalkothatónak látszik a tökéletes párkapcsolat.

Az a könnyű lét, amelynek során a mindennapi konfliktusok nem jelennek meg a gyönyörű érzelmi élmények között, és amittől ebben a filmben is azt látjuk, hogy nagyon vonzó dolog lesz belemenni egy olyan érzelmvilágba, ahol sok mindent nem kell tennünk.

A TÖKÉLETEST AKAROM!

Glen O. Gabbard, a neves pszichoanalitikus szerint: „A Samantha hangját létrehozó OS1-et úgy tervezték, hogy alkalmazkodjon Theodore vágyaihoz és szükségleteihez. Samantha előbb tudja, hogy mire vágyik, mielőtt kimondaná. Bár Samantha az ideális nőként jelenik meg, az intimitás egyirányú. Lényegében Samantha egy olyan játék része, melyben az egyik fél manipulálja és hasz-

nálja a másikat. A nő (hangja) az idealizált narcisztikus szerelmi tárgy, olyasvalaki, aki minden szükségletét előre tudja és csak azért él, hogy a kedvére tegyen. Azonban összetörik, amikor megtudja, hogy Samantha ugyanilyen kapcsolatot folytat 641 másik kliensével. Megbántották, becsapták és bolondot csináltak belőle.

A film megjeleníti annak a fantáziának a problematikáját, mely szerint, ha találkozánk a tökéletes, egybeolvadást nyújtó narcisztikus szerelmi tárggyal, aki csak a gazdájáért él, az tökéletes beteljesülést hozna. A nő a férfi mindenható kontrollja alatt áll, mivel az ő kezében van az irányítás, és lehetőség van arra, hogy a kapcsolat vég nélkül folytatódjon a veszteség és a gyász tökéletes elkerülésével. A szerelmi tárgy az emberi szubjektum narcisztikus kiterjesztésévé válik annak reményében, hogy a másik szubjektumként való tagadása elvezet az ideális kapcsolathoz.

A filmben a narcisztikus kapcsolatokra jellemző kiábrándulást látjuk, ami a valóságban is megjelenik, amikor a szeretett tárgy nem tud tökéletesen reagálni a partnere szeszélyeire és kívánságaira. A másik fél szubjektivitásának felismerése gyakran jelenti az összeomlás kezdetét a narcisztikusan szervezett egyének párkapcsolataiban.”*

Valójában tehát a nem emberi rendszerek beemelése a magánéletbe azzal a veszéllyel jár, hogy a saját narcizmusunk kielégítését tesszük elfogadhatóan a napi rutin részévé.

Ha nem akarunk holmi emberi kapcsolatokban boldogtalanodni, konfliktusokat megoldani, akkor mi sem egyszerűbb annál,

* Glen O. Gabbard, M.D. – Holly Crisp-Han, M.D.: *A narcizmus és sérelmei. Diagnosztikus dilemmák és kezelési stratégiák narcisztikus betegeknél.* Oriold és Társai Kft., Budapest, 2020.

mint hogy ezeket felcseréljük valami könnyen – és egyre könnyebben – elérhető pótlékre, amivel aztán nem lesz gond.

Az emberek, ha kellőképpen boldogtalanok a saját valóságukban, önkéntelenül is valamilyen meséhez és illúzióhoz nyúlnak, és a mesterséges intelligencia párkapcsolatokban használható chatbotjai kiszolgálják majd ezt az igényt.

A nem is olyan távoli múltban, még az információs kor előtt is voltak nagyon nehéz élethelyzetek, amikor is az emberek mit csináltak? Beszélgettek. Egymással. Még azok is, akiknek ez nagy nehézséget okozott. Összegyűltek, és összeültek a saját kicsi valódi közösségükben. Elkezdtek meséket és regényeket olvasni, színházba jártak. Igyekeztek kirántani magukat az ijesztő érzelmi állapotból. Most viszont sehova nem kell elmennünk, elég megfogni az okostelefonunkat, és keresni egy olyan teret, ahol majd egyetértenek velünk, vagy még jobban elkezdik turbózní az érzelmi állapotunkat.

Ez a passzivitás mint konfliktusmegoldási lehetőség valójában elégtelen. Nem működik, nem ad muníciót, sem feloldást, sem lehetőséget a továbblépésre. A saját érzelmi aktivitásunk elengedhetetlen ahhoz, hogy képesek legyünk értelmesen létezni a saját életünkben. Ha ez nem működik, ha az információtechnológiai eszközök és a mesterségesintelligencia-modellek felváltják az emberi tényezőt, akkor olyan hiányra teszünk szert, ami nem is biztos, hogy azonnal érezteti a hatását.

Évekkel később rádöbbsenni valamilyen veszteségre sokkal rosszabb, különösen, ha az derül ki, hogy tehettünk volna másképpen is.

A mesterséges intelligencia átlagemberek közé engedése valójában a technológia gigászainak egymással való harcában történt. Saját magukért. A profitért. Az elsőbbségért.

Nem az emberiségért.